

Liesbeth Schlichting

Kindertaal

Peter Burger

Lezen begint met *aap, noot, Mies* of met *boom, roos, vis, vuur*. Praten, weten we sinds kort, eerder met *auto, mama, papa*. Dat is de topdrie van de zelfstandige naamwoorden die Nederlandse kinderen het eerst leren. Daarna komen *poes, opa, koekje, oma, pop, bal en paard*. De onmisbaarste werkwoorden zijn *eten, zitten, slapen, poepen, drinken* en *kijken*, zo blijkt uit een onderzoek van Liesbeth Schlichting, die moeders van in totaal 37 baby's de eerste vijftig woorden van hun kinderen liet bijhouden. De mijlpaal van nummer vijftig passeren kinderen gemiddeld als ze een jaar en negen maanden zijn.

● ZINSDALENINDEX

Schlichting (58) is orthopedagoog en ontwerpt tests en lessen voor kinderen met taal- en spraakmoeilijkheden, onder meer op het doveninstituut Effatha in Voorburg. De studie waarop ze in december promoveerde, omvat veel meer dan die eerste vijftig woorden. In het belangrijkste deel van haar proefschrift volgt ze nauwkeurig de grammaticale ontwikkeling van kinderen. Ze ontwierp daarvoor een beoordelingsmodel, de Zinsdelenindex, waarmee al vroeg kan worden vastgesteld of kinderen onder de vier een taalachterstand hebben.

"Veel taalkundigen baseren hun theorieën over taalontwikkeling op kleinschalig onderzoek naar hun eigen, hoogbegaafde kinderen", aldus Schlichting. Om die fout te vermijden, liet ze studenten honderd willekeurig gekozen kinderen van Nederlandse moedertaalsprekers bezoeken. Zo verzamelde ze zo'n 40.000 zinnen en zinnetjes van kinderen tussen de anderhalf en vier jaar.

Na analyse bleek dat al deze Jaspers, Ramona's en Renskes in precies

dezelfde volgorde steeds complexere zinnen bouwen. Schlichting onderscheidt zes fasen. Na het eenwoordstadium volgen zinnen met twee zinsdelen ("Auto kijken"). In fase 3 zijn het er drie: "Kim poppie pakken" – onderwerp, lijdend voorwerp, gezegde. En zo gaat het verder, tot de kinderen fase 6 bereiken en samengestelde zinnen aankunnen. Kim: "Ik wil nog een dropje dat op de grond ligt."

● KOPPIGHEIDSFASE

Veel taalkundigen denken dat er zoiets bestaat als kindertaal: een taal met andere regels dan 'volwassen' taal en waarin elke nieuwe fase gestuurd wordt door een aangeboren vermogen om taal te leren. Schlichting gelooft daar niet in: "Als je een grote hoeveelheid materiaal verzamelt, zie je dat de taal van volwas-

nen en die van kinderen juist sterk op elkaar lijken." Zo zou het typisch des kinds zijn om onderwerpen weg te laten ('Is goed'). Maar zulke zinnen gebruiken volwassenen ook, zo blijkt uit verzamelingen van natuurlijke gesproken taal.

Schlichting: "Zulke overeenkomsten werden over het hoofd gezien, doordat er nog geen grote verzamelingen van gesproken taal bestaan. Gelukkig gaat het Max Planck Instituut voor Psycholinguïstiek nu een grootscheeps onderzoek beginnen waarbij een groot aantal Nederlanders en Vlamingen zal worden uitgerust met een cassetterecordertje dat alles opneemt wat ze zeggen."

Volgens Schlichting worden alle ontwikkelingen in de grammatica van kinderen bepaald door hun cognitieve en sociale beperkingen. Pas als kinderen ontdekken dat ze nee kunnen zeggen tegen hun ouders, gaan ze ontkenningen gebruiken. Joram: "Ik ga [de beker met] Snoopy niet opdrinken." Ze zijn nu in een stadium dat ook niet-taalkundig onderlegde ouders al kenden – de kopigheidsfase. Na de ontkenningen volgen de vraagzinnen. Vragen stellen veronderstelt een sterker besef van het onderscheid tussen zichzelf en anderen: zo ontwikkelen kinderen zich van 'egocentrische' tot 'communicatieve' sprekers.

Het zijn vaak dezelfde woorden die kinderen het eerst leren. *Auto*, bijvoorbeeld, behoort bij 35 van de 37 onderzochte kinderen tot de eerste vijftig woorden die ze onder de knie krijgen. Hieronder de dertig meest voorkomende zelfstandige naamwoorden in de verschillende 'eerste-vijftig-woorden-vocabulaires'. De getallen tussen haakjes geven het aantal kinderen aan in wier woordenschat het woord voorkomt.

auto (35)	boek (14)
mama (32)	aap (13)
papa (32)	kaas (13)
poes (30)	bad (12)
opa (27)	beer (12)
koekje (23)	bus (12)
oma (23)	fiets (12)
pop (22)	kindje (12)
bal (21)	neus (12)
paard (21)	baby (11)
hond (18)	ei (11)
jas (17)	bed (10)
klok (17)	fles (10)
eend (16)	huis (10)
appel (14)	tas (10)

Schlichting: "Kinderen onder de vier kunnen zich ook moeilijk losmaken van het hier en nu. Daarom gebruiken ze nog geen zinnen als 'Ik eet altijd volkorenbrood' of 'Morgen eten we spruitjes.'"

● KIEKEBOE

Alle kinderen verwerven volgens Schlichting normaal gesproken hun grammatica in dezelfde volgorde, maar ze doen dat niet allemaal in hetzelfde tempo. Meisjes nemen aanvankelijk een voorsprong, maar tegen hun vijfde verjaardag hebben de jongens hun achterstand ingelopen.

Ook het milieu oefent een duidelijke invloed uit, zo bleek al eerder

uit Nederlandse studies: kinderen uit hogere maatschappelijke klassen leren sneller nieuwe woorden, en andere woorden, denkt Schlichting. De eerste vijftig woorden bestaan voor meer dan de helft uit zelfstandige naamwoorden – 'labels' als *appel*, *boek* en *aap*. Maar de jongste sprekers leren ook 'sociale uitdrukkingen' zoals *hallo*, *dag* en *kiekeboe*. Als een kind opvallend veel meer van de ene of de andere soort woorden leert, hangt dat samen met het milieu: kinderen uit de lagere klassen gebruiken meer sociale uitdrukkingen, kinderen uit de hogere klassen meer woorden voor dingen.

Dat verschil blijft ook op latere leeftijd bestaan, denkt Schlichting:

"Uit het onderzoek *Opvoeden in Nederland* blijkt ook dat kinderen in de lagere milieus meer warmte krijgen en dat hogere milieus analytischer ingesteld zijn. Kinderen uit een lager milieu ontwikkelen zich per definitie langzamer. Dat zit in hun genen en in het taalgedrag van hun ouders. Misschien praten die minder tegen hun kinderen – dat is speculatie hoor, dit soort dingen wordt niet onderzocht, het is een taboeonderwerp. Maar ik zeg het toch." <

Liesbeth Schlichting, *Discovering syntax. An empirical study in Dutch language acquisition*. Uitgegeven door Nijmegen University Press. ISBN 90 5710 013 4. Prijs f 42,50.

(Vergeeten woorden)

Jesus van Merante

Hans Heestermans

In grote delen van Brabant komt de goedmoedige krachtterm *Jesus van Merante* voor. Hij betekent zoveel als 'hemeltjelijef'. Je zegt het bij schrik, verbazing of kleine ergernis. Veel krachttermen, ook de onschuldige, hebben te maken met de naam van God. Dat is vrij logisch. Als je vloekt, ben je boos. Je wilt die boosheid enige kracht bijzetten en daarom gebruik je een woord dat je niet ijdel mag gebruiken. Er rust een taboe op en dat maakt de vloek des te erger. Ook scheldwoorden vormen we op die manier met woorden uit de taboesfeer van seksualiteit, ziekte, dood en uitwerpselen.

Jesus kwam niet uit Merante. De vraag is dus: wat is de oorsprong van *Merante*? Jaren geleden dacht ik dat ik daar een originele verklaring voor gevonden had, maar geheel overtuigend was die niet. In het bekende lied 'Merck toch hoe sterck' komen de volgende regels voor:

Hoor de Spaensche trommels slaen!
Hoor Maraen's trompetten!

Het woord *Maraen* stamt van het Spaanse *marrano*, dat 'varken' betekent. Het werd ten tijde van de Tachtigjarige Oorlog door de Nederlan-

ders gebezigd als scheldwoord voor de Spanjaarden. We drukten er onze afkeer voor de bezetters van ons land mee uit.

Mijn gedachtegang was nu deze. Om te vloeken heb je de naam van God nodig, in het onderhavige geval die van Jesus. Om de vloek nog sterker te maken, plak je er iets achter wat ook uit een taboesector komt: de naam van je vijand, de *Maranen*. En zo vorm je *Jesus van Maranen*, dat al gauw wordt verbasterd tot *Jesus (Jekus of Jirrekes) van Merante*.

De twijfel over de juistheid van mijn verklaring bleef knagen. Ik vertelde mijn ontdekking aan een kennis uit Brabant. Hij keek me met gespeelde meewarigheid aan. "Je weet toch", sprak hij streng maar rechtvaardig, "dat men in Brabant een man die Kees Franken heet, meestal niet gewoon Kees Franken noemt, zeker niet als er tien Kees Franken zijn. Nee, ze noemen hem Kees van Koos van Willem, naar de voornamen van

zijn vader en zijn grootvader. Dan weet iedereen welke Kees Franken er bedoeld wordt. En mocht dat trio nog niet verhelderend genoeg zijn, dan schroomt men niet de naam van de overgrootvader er nog aan toe te voegen. Kees van Koos van Willem van Hendrik."

"Welnu," vervolgde mijn kennis, en hij wachtte even om de spanning op te voeren, "de moeder van Jesus heet Maria en de moeder van Maria heet Anna. Als je die namen achter elkaar zet, krijg je Jesus van Maria van Anna (net zoals de brave soldaat Schweik altijd uitriep als hem iets niet beviel: *Jèzoes, Maria Jozzef*), en dat verandert bij snel spreken al gemakkelijk in Jesus van Merante."

Hij glimlachte. "Eenvoudig, niet?"
Ja. Eenvoud is het kenmerk van het ware. Drie maanden later hoorde ik dat er in Portugal een stadje Merante is, waar een zwart Jezusbeeldje vereerd wordt. Sindsdien verkeer ik in opperste verwarring. <